
ЗОРИЦА ЈЕВРЕМОВИЋ

О људскости

Те 1984. кад сам ушла у „Политику“ да бих пронашла „Базар“ било ми је јасно да нећу отворити нову колумну тв критике већ нешто друго... по мери света у коме живим. Шта то, нисам знала тачно, али писати о негативним странама телевизијске праксе било ми је као жарати по угљевљу већ угасле телевизичности. И заиста после неколико покушаја тв критике одлучиле смо, Неда Тодоровић и ја, да пишем о људима који праве тв програм. Временом су комуникацијски апетити расли, па се овој атипичној позицију тв критичара отворио простор за вредновање улоге људи који раде испред и иза камере а да нису телевизијски професионалци.

Данас, више деценија касније, испоставља се да су то битне културолошке значајке и да нико од фотографисаних људи или нацртаних ликова није узалуд постављен у овој књизи. Све је информација, све говори о једном добу које данас није ни близу ономе из осамдесетих. Како године прохује увиђаш да живиш на граници медија и менталне праксе која би да се стално обнавља формат медијске комуникације колико и сама садржина тв призора. Није ништа готово, завршено, са анализом нове емисије, или тумачења новог, другог тв аутора. Потребно је осветити јавно своју критичарску немоћ за опис акције на брисаним местима деловања електромагнетних таласа. Тамо где настају преплети могућег и немогућег, живућег и неживог, фиктивног и стварносног... у коме телевизија царује као естетика, где тв кадар опстаје као претерани, разваљени призор који не поседује формативне границе, и који је по себи био спреман за све слућене медијске везе.

И стога писање о најтежем, о људима око телевизије, колико и онима из света телевизије. Направити тв портрет на основу вишегодишњег гледања – или по гестуалном акту у једном часу виђеном, био је изазов да се представи моћ телевизије.

Средином осамдесетих постојала су само два канала, на београдском Првом и Другом програму, па су се тако појављивали и тв посленици из осталих републичких центара. Мало за отварање социолошке парадигме, довољно за тумачење естетичких набоја у визуелном. Они које смо највише волели на тв екрану у продукцији ЈРТ били су они који су били омиљени и у локалном, односно републичком подручју. И зато постоје ови текстићи који ми данас изгледају као велелепни споменици једном времену у којима су они бивали, и нас телевизиомане који верују.

ЉУБАВ НА ПЕСКУ

Да су жене на песку несташне као обесна деца – телевизија је крајем августа коначно уверила мушкарце.

Прво се гђа Рејнолдс, извесна сликарка натурастичког погледа на свет неспретно поиграла на пешчаној плажи усред лета с једним свештеним лицем закопчаним до грла (нормално). Ово свештено лице познато у филмском свету као надбискуп Бекет, а у свету око филма као пети изабраник сензитивног срца Клеоптаре натприродно љубичастих очију, показало се као трагично неподобно за такве несташлуке. У чему је квака – „уметница на песку, лето, море и свештено лице у близини истих, без свести“?

Елем, велечасни др Хјуит (Рики Бартон), до сусрета с уметницом фаталистичке предестинације (Лиз Тејлор) био је примеран веронаутичар, глава сретне петочлане обитељи, уопште мушкарац на свом месту (диша једног усмереног-богобојазног интерната). Но, његов изглед је варао. Премда неочекивано за то доба године његовог часног живота, за многе у граду његов пад на хриди сатканој од пешчане прашине и уметничких уздаха Лиз, био је одавно припремљен. Наиме, овај велечасни мушкарац био је малчице покварен и пре но што је уметницу дотичну срео.

Петљао је он нешто с новцем и Богом (и обрнуто). Домунђавао се са богатим родитељима да му уделе што већи прилог за бесплатну школарину (!), што се – у крајњој инстанци – показало ко ђавољи указ о дефинитивном моралном паду једног чистог мушкарца. Јер, као што знамо, један брижни отац породице и узорни члан брачне и божије заједнице (истовремено, исти човек је у питању!), не пада тако лако на зрно песка ако већ раније није укварен (на извесним духовним местима). Гђа Рејнолдс, у црвено-коридској аљини, није се много обазирала на та места; једноставно жена није ни крила да нема духовног поријекла нигде – осим у срцу свом. Њени отворени односи с природом речито говоре о томе, уосталом.

Осамила се ова жена својевољно на морском жалу с породом своје грешне (прве) љубави, сином нејаким својим, и типично еманципаторски кренула да креира слике без (мушке) фигуре. Кад је

др Хјуит приметио тај немили недостатак у њеном стваралаштву одмах је откупио једну такву безидејну слику (с веронаутичке тачке гледишта), и штавише, наручио јој више таквих креација како би ова побољшала однос према божијим представницима на земљи тј. мушким фигурама.

Срчана гђа Рејнолдс је то дословце схватила и после понуђеног чаја фигури велечасног Хјуита – отворила је своје срце.

После се десило оно за чим чезну уметнице натуралистичко-естетизирајућих преокупација: наступила је фаза фигурације. И убрзо после тога, смак света (по Библији): он, фигура, распет између чисти и страсти одлази, напушта дом свој, супругу своју, и храм свој гледајући уметницу с висине (брежуљка изнад морског жала) да би ова остала доле, на песку с погледом упртим у (још једну) фигуру која јој је измакла.

Али, нису такве (уметничке) среће све жене (на телевизији). Има и таквих које из љубави према фигурама читав град претворе у свој резерват. То нам је срчано показала списатељица Цермејн Грин у документарном филму о Сиднеју. Као ауторица ове емисије и водитељица кроз сиднејске плаже, Цермејн је немилице трошила траку на сликање обнажених мушких фигура аустралијског порекла. Мора да су све наше гледатељице биле очаране. Наиме, толико здраво изграђених мушкараца – тешко се може видети на нашој телевизији. Но, Цермејн сматра да се то ретко види и у осталим кућама (и телевизијама).

Овешталом естетичарском методом укинула је свако иоле пристојно женско из кадра па су у емисији остале само оронуте бакице и она сама – њом самом (*par lui même*, француски речено). И све у гро плановима њеног тела. А ти планови Цермејни беху заиста феминистичке природе: она се купа у топлесу међ гомилом наречених здраво изграђених мушких фигура сиднејске конфигурације, па онда она гола до коже говори о светоназорима сиднејског живља, да би потом до грла обучена на стадиону где мушки играју крикет проповедала о чарима стадионског дружења у овом песковитоморском граду. Срчана Цермејн није пропустила да нас упозна због чега је у Сиднеј први пут сти-

гла: због једног момка са сиднејских докова. То је било најбоље. Пет звездица. Истина, споменула је и неког интелектуалца који је носио црвене чарапе и књиге процењивао по квалитету омота, и био писац, али то онако успут.

Да и ми мушкарце на песку имамо, показала је емисија „Београдски програм” од 29. августа. Истина, понајвише оним гледатељицама које прате „Годофест” уживо. Наиме, момак који је наступио као певач у групи „Босна експрес”. Само оне гледатељице које су овог дичног момка виделе како вредно ради од јутра до сутра код старог суда, могле су да уживају потпуно у његовој ноншалантној доковској песмици на Ади Циганлији, у касно летње поподне. Иза његове мушке фигуре назирао се речни жал, а испред њега веслачи најбоље врсте. Према томе, осим пред тв екране, ваља доћи тамо где камере стоје. Тамо ће се наћи и неки Едо, на прилику.

СУМЊА У ДИНАСТИЈУ

Како иде „Династија”, цела она првобитна збрка око њене морално-политичке подобности на нашим (невиним) екранима добија на снази аргументације. Дакле, ту „Династију” и није требало купити – јер тек сада видимо колико су ти династоидни типови невини. Они не могу много (сети се: г. Карингтон на кревету), они желе много (наведено дело: г. Карингтон на кревету), они више не стварају (оп. цит. г. Карингтон на кревету). Они тј. династоиди, играју оптималну игру без граница: лав, лав (love, love...) и никад краја кад је крај већ близу (што се година тиче). Разлог једноставан: на њега су ослоњени сви остали (слуге, деца, жена). А из наведеног произилази да дијагностицирани г. Карингтон чини на властитом кревету шта може. Друга је ствар што до тог ремек-дела од силовања брачног партнера и није морало доћи: ствар је у ствари, односно у Кристл, Кристл се ослања на погрешна места: на мужевљев углед, његову смионост, нежност. А како знамо из повољног искуства те ствари с кревета немају неке везе с угледом љубитеља династије (он сам, династоид, то најбоље зна). А Кристл к’о свака срећно удата жена меша углед и иглед, такође сасвим невино. Зато је „Династију” најбоље гледати из кревета. Ако већ немаш другог посла, ту.

Рецимо, да уторком уместо „Лото“-а гледаш на тејпу поново како то Карингтонови раде. Наиме, свакако је меродавније гледати како ми то радимо нама самима. Јер, то како ми умемо да упакујемо женску на виђење (мушких гледалаца) завидна је вештина и искуство. Сузана Манчић, лепотица од главе до пете, у нашим династичким оквирима по изгледу у дотичној емисији завређује мало угледа. Просто је невероватно с колико неукуса ту лепу жену фризирају, шминкају, саветују (како и шта да обуче, где и како да стане, шта и како да нагласи, како и чему да се насмеши). Као да се неки из телевизијске династије утркује како да из уторка у уторак ову безазлену жену упропасти нашим дрвеним колективно-фолклорним осећањем за „девојку на прилику”. То што нико нема да јој каже да се три врсте накита не стављају више ни на ваشارу, то што је ритохејвортска фризура одаје као да је изашла испод хаубе неког паланачког фризе-

раја, као и то да се све време намешта с ноге на ногу и не зна шта ће с рукама – говори о непознавању телевизијског посла оних који припремају ову емисију. Није ствар у Сузани, ствар је у ствари: у династији (наших) телевизијских вештака који очас и лепу жену претворе у малограђанску звечку. Оно од уторка (11. септембар) право је сведочанство династичко-мушких опсервација. Сузана је изашла пред своју многобројну публику (ми, наиме, обожавамо директне преносе, посебно оне на невиђено – неко ће добити паре а не ми) са разголићеним једним од своја два неокласицистички рубенсовска рамена. Али, како је то било! Ни у Малом Пожаревцу не придобија се више раја тим раменом. Тамо влада новокомпоновани стил: све у своје време и при том се плаћа. Стил је овде био безазлен, може се рећи цицаст (крој и хаљина наводе на тај закључак). Но династије наших неумерењака кад је у питању како профанисати пусто женско, истрајавају. На несрећу телевизије.

Телевизија није богзна шта у животу, осим кад не постаје нешто што ни бог сам не би претпоставио да може. Рецимо она одјавна шпица безазлене емисије „Топ листа надреалиста”. Шта оно значи? Оно: пева се „Мали мрав, мали мрав”, дакле једна чисто сензуална песма (због оног „у недри-ма нест’о... да мењамо место”), кад, при том, док више костимираних мрава (окер одеждице и бели чадор на лицу, како се већ зове?...) поскакује у ритму невиног фолк-рока, разграђује се кореографија на тим костимираним бићима тако да она почињу да клањају (беле капуљаче тим више подвлаче тај филозофски „римејк” на молитву). Игра надреалиста? У сваком случају више од игре. Мање од телевизије.

ДАЛЕКЕ ЈЕЦАЈУ ЗВЕЗДЕ

Не, не „Цитадела” није само уобичајено добра енглеска серија. Истина, као и свака друга продукција ВВС-а, и ова серија има све одлике ваљано направљеног телевизијског производа. Све је коректно, професионално (адаптација романа, сценографија, костимографија, светло, глума, режија). Али има ту нешто због чега моја мајка не пропушта ову серију. Не прича много о њој, не препоручује је, не хвали је, но на питање шта ради у недељу увече, кратко одговара – Гледам „Цитаделу”. А кад моја мајка тако дискретно изјави да у одређено време борави пред телевизијским екраном, за мене је то знак да се у телевизијској информатици нешто озбиљно догађа.

Шта је у тој „Цитадели” тако обавезујуће? По гледању једне епизоде (од 30. септембра), рекла бих да је ствар – у докторици. То јест у жени доктора Менсона који прави каријеру у једном (капиталистичком) рударском градићу. Дакле, један млађани, а поштен и радан доктор опште праксе, има типичне неприлике у типично нехуманој социјално израбљујућој (капиталистичкој) средини. Он хоће изистински да помогне рударима али, авај, ови трудбеници су навикли да их владајућа класа (они који раде главом а не крампом) подјармљује без разлике. И зато овом хуманом, учтивом господину, најмање верују кад овај хоће да их излечи од навике да узимају лажна боловања. За рударе је то прави знак интелектуално-бирокуратске ујдурме. Тако нешто невини др Менсон не може (наравно) да схвати. Али, на сцену – на сву срећу – ступа његова супруга.

Шта је жени овог часног доктора јасно, а што њему самом није? Да је живот саткан од лажи и проблема – под један. Да се проблеми могу савладати добром тактиком – под два. Да је добра тактика у животу пре свега добро се оженити – под три. А шта је то добро се оженити?

Кад човек (по занимању, лекар, као на пример) уђе у своју кућу – и у њој нађе жену, и то властиту. И то сваки пут. Као, ради нешто, ради, па сврати у кућу своју – а у кући жена своја, својствена њему самом. Укратко: имовина. Некретнина у правом смислу те речи. То је жена за његово време, не жена за сва времена. То није вамп жена, до-

падљива свему и свакоме. Елем, то није никаква паметница од чијих идеја боли глава. Кронинова докторица је једна обична женска глава. Шта је тој и таквој жени прво на памети?

Да живи за свог човека. Да прати његов развој. Умни, телесни, каријеристички. Да му се подаје увек, и не бирајући средства – кад је његово расположење у питању. А његово расположење дубоко зависи од њене спремности да прихвати његове проблеме као апсолутно најважније светске кризе. За описану докторицу не постоји никакав живот – осим „женског”, ради „мушког”.

Е, сад, какве све то има везе с мојом мајком и њеним пријатељицама (све гледају с пажњом „Цитаделу”, како кажу)? Па ваљда у томе што савремене жене у савременим рударским градовима, у савременим (израбљујућим) социјалним условима, чине исте ствари за докторе свог тела(!) И поред често спомињане еманципације, женске доминације, феминизма и томе слично, и наше супруге к’о и све друге жене највише воле дом свој, и у дому њега тј. мушкарца – па кад-тад дошао у кућу (после напорног бивања напољу, изван дома свог).

„Цитадела” је једна реалистичка серија, на реалистичке теме и с реалистичким порукама: она живи за њега јер он живи за друштво, а друштво живи на рачун трудбеника. Савршена бајка, за свако време.

О, ДА, ЛАУДА!

Давне, 1973. године један четрнаестогодишњи дечак из једног села са Рудник планине снимео је кратки играни филм под називом „Познавање друштва”. Данас, 1984. гледајући тих неколико аматерских минута у емисији Драгана Бабића „Авантура” (2. октобар) не можете остати равнодушни без обзира да ли телевизију гледате у селу, или у граду. О чему прича овај филм?

Дечак Јовица у улози главног протагонисте филма и редитеља, шета (као) ноншалантно главном сеоском улицом. Млатара рукама неспретног пубертетлије чиме би да (као) прикрије разлог своје ужурбаности. Куда хита дете Јовица? Ка излогу књижаре. Због чега је баш ту дете застало? Због чега не испред сеоске посластичарнице?!... Камера Јовичиног друга, сниматеља, зауставља се на књизи на којој пише: „Познавање друштва”. И шта би ва? Јовица дете (као) поскочи од силне радости. Где сте још видели да наше четрнаестогодишње мушко дете, тако рећи будући човек, самоуправљач у том смислу речи, поскочи од радости кад угледа – књигу, и још уџбеник?! Нигде – ни у нашем професионалном филму.

Дакле, дете Јовица чини у свом филмскоаматерском погледу на свет једну крајње зачуђујућу радњу: он прави запрепашћујуће лице кад угледа цену књиге. „Познавање друштва” те давне 1973. године је коштало само 20.000 (старих). Но, ако је данас нама испред екрана смешно то Јовичино пренеражење ценом књиге, Јовици није (било) до смеха. Стога, он се хитро окрену и скоро трчећим кораком зажди негде – ка циљу. А циљ је опет једно чудно место: градилиште. Као, неки чика гради кућу и Јовица ту затражи посао. Филм је нем, па целу причу разумемо на основу покрета, трзаја, и осмеха детета. Елем, Јовица наш узима грађевинска колица, пуни их песком, а све то с блаженим родитељским осмехом посматра власник, неки чика. Сад и ми, испред екрана знамо шта нам спрема наше дете. Јовица ради да би купио уџбеник из кога ће (коначно) упознати друштво(!)

И тако скоро да би. Јовица доби „дваест’ иљада” од непознатог чике за посао физикалца, и потрча опет ка књижари. Кад тамо, а књиге Јовичиног живота – нема. Нема „Познавања друштва”. Поста Јо-

вица скрушен. А ми, испред екрана, са нашим друштвено-телевизијским искуством из последњих десетак година – такође скрушени. Жао нам детета Јовице. Из више разлога.

Шта је Јовица хтео својим филмом да каже? Он рече Драгану Бабићу те давне 1973. нешто у смислу – као, дете у граду може имати више од друштва од детета на селу. Данас, дете Јовица је довољно поодрасло да више нема илузија о моћи уџбеника над друштвом, и разлици између мука новчаних на селу, и у граду. Живот је толико поскупео да су нам сва четрнаестогодишња деца диљем наших села и градова на истом: или ће запети да сами нешто учине за свој живот, или ће друштво пропасти. Друге, до борбе нам – нема. Уџбеници могу мирно да стоје у књижарама: нико их више не краде.

Поодрасло дете Јовица могло је понешто да научи од живота гледајући последњи пренос трке Формуле 1. На писти у Нирбурунгу стартовао је опет Ники Лауда. Онај исти момак који је пре скоро деценију на овом истом месту горео. Истина, писта је реновирана, но Ники, наш давнашњи познаник са тв екрана, летео је ка циљу у свом црвеном болиду јурећи километре – и своје неодрасле године, све оне до пре фаталне трке од 31. VII 1976. Ники је стигао четврти 7. октобра 1984. Испред њега живог, на циљу је први стигао Прост, онај даса с којим ће Лауда у последњој овогодишњој трци, у Есторилу, поделити мегдан око првог места у генералном пласману. Сва наша деца, малена и она поодрасла могла су да с миром ставе уџбенике који се баве друштвом: било је довољно да виде Ники Лауду како поздравља победника трке па да закључе шта им ваља чинити с друштвом, и с властитим тркама ка циљу.